

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:

Egész évre 4 frt.
Fél évre 2 frt.
Negyed évre 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Ötven centiméternyi területen megfűző hirdetmény ára első beigtatáskor 50 krajcar, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatásnál 20 percent árlengedés. Száz centiméter területet elfoglaló hirdetmény ára első beigtatáskor 1 frt, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatás alkalmával 20 percent árlengedés. Bélyegdíj minden beigtatáskor 30 kr.

Mellékletdíj: Százától 1 frt 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakosztály

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdája.

A Kralovánszky-féle székely-alapról.

A székely mivélődési és közgazdasági egyesület által 1876-ra kiadott első évkönyvben a székely kivándorlás meggátolására nézve több adatok közöltetnek, melyek tekintettel az ügy fontosságára, bővebb figyelmet érdemelnek és így a sajtó terén érdemlegesen megvitatandók.

Kralovánszky György budapesti ügyvéd még a 60-as évek elején 10,000 frtot hagyományozott oly alap kezdeményezésül, melynek kamataiból a kivándorlásnak indult székelyek, vagy moldvai és bukovinai magyarok és azoknak gyermekei hazánknak tartassanak meg, mely tőkének megfelelő kezelését s idővel gyarapítását a M. Tud. Akadémiára bizta, mely tőke azonban a végrendelet értelmében csak az özvegy halála után fog befizettetni, de erről alapítólevél nincs.

Ezenkívül ugyanazon időben hasoncélra több alapítványok tettek le és kezeltetnek az Akadémia által, melyeknek összege jelenleg a kamatokkal együtt mintegy 3000 frtra rug, úgy még az irt célra 1000 frt hagyomány iránt per folya, mely összegekről szintén nincsenek alapítólevelek, és így ezen hagyományok jogilag biztosítva nem lennének, mi a kitűzött üdvös cél érdekében kívánatosnak látszik.

A székelyegyleti központi választmány lépéseket tett arra nézve, hogy az említett összegek kamatai az ő befolyásával rendelkezésükre fordítottassanak, úgy de e részben még határozott felelet nem látható, és így csak a remény biztat, hogy az Akadémia átlátva az életviszonyok által indokolt szükségét, ezen hazafias cél megoldására sürgősen közreműködend.

Az eddigi tapasztalatok szerint a kivándorlás nem oly mérvű ugyan, hogy a székelység pusztulásától félni lehetne, sőt még az értelmiség kiszármazása sem veszélyezteteti a székelység életét, kik magukat büszkén vallják székely eredetűeknek s azon ügy iránt buzgó érdeklődéssel vannak, s mindezek dacára a székely nép száma a statisztikai adatok szerint folyvást szaporodik.

A jelen körülmények között legsürgősb teendő lenne, hogy a tulszapor, de csekély birtoku és még kevesebb keresetű, azonban a különböző adókkal aránytalanul sújtott székely munkaerő, illetve a napszámra és szolgáltni kijáró székely fiak és leányok más irányba terelve, új életmódra és hasznosabb foglalkozásra szoktattassanak, és ez által nemcsak a hazának, hanem főleg saját házi tűzhelyöknek megtartassanak, következve mint véreink a sülyedéstől megmentessenek, mely célra a fennebb jelzett alapok jövedelmei biztos sikerrel felhasználhatók lennének addig is, míg az egylet tagjainak szaporodásával nagyobb jövedelemforrások állandanak rendelkezésére, mit pár év alatt elérni remélünk.

Addig is azonban a kitűzött cél érdekében óhajandó lenne tisztán és határozottan megtudni Kralovánszky végrendeletének teljes tartalmát, úgy örökségének miben és kinél állását, valamint a többi alapítványok részleteivel megismerkedni, jelesen pedig a be nem fizetett hagyományok kellő biztosításáról gondoskodni, mint ezt a fennálló törvények rendelik, valamint az alapítólevelek kiállítását gyorsan elintéztetni, nehogy bármely mulasztás vagy hanyagság miatt az intézkedők legjobb és legnemesebb szándéka meghiusuljon és ez által az érdekelt intézetek kárt szenvedjenek, melyért a felelősség legelső sorban az Akadémiát, valamint a köteles felülörködés szempontjából a kormányt terhelné, kiknek serkentésére a székelyegylet központi választmánya már csak azért is hivatva van, mivel ez idő szerint ő mint közvetítő szerepel ezen alapítványok jövedelmeinek célszerű felhasználására nézve, mely befolyását mellőzni bármely részről több mint hazafiatlanság lenne.

A hagyományozó alapítók örököséről szintén felteszszük, hogy a hagyományozott tőkék telekkönyvi biztosítását nem ellenzendik, sőt azok kamatait mint a kitűzött cél elérhetésére vezető eszközöket a hagyományozás napjától kezdve annál inkább igyekezendek befizetni, mivel mint például Kralovánszky csak a tőke befizetését helyezte özvegye halála után kilátásba, de hogy addig és előbb ne kamatozza, azt nem képzeliük, sőt ellenben a fenkölt szellemű mivelt honleánytól reméljük és elvárjuk, hogy a már lejárt kamatokat a kitűzött célra befizetendi, ez által b. e. férjének végakarát teljesítvén, és a székely nép jobbra érdemes sorsát lényegesen elősegítvén. Hogy pedig mindez mielőbb megtörténhassék, hazafi tisztelettel kérjük fel a székelyegyleti központi választmányt:

miserint a székely kivándorlás meggátolására szánt összes hagyományok és alapítványok jogi állásáról, törvényszabta biztosításáról és a lejárt s lejárandó kamatok célszerű felhasználásáról a M. Tud. Akadémiával és a kormánnyal egyetértőleg gondoskodni igyekezzék, hogy erről a jövő évi nagygyűlésen kedvező jelentést tehessen.

Több részvényes nevében:

Lázár Ádám.

KÖZMIVELŐDÉS.

Elnöki megnyitó beszéd.

Felolvasta Hajós János, a székely mivélődési és közgazdasági egyletnek Székely-Udvarhelyt, 1877. aug. 20-án tartott közgyűlésén.

Tisztelt székelyegyleti nagygyűlés! Első szavam e diszes gyülekezeten legyen az örömé a fölött, hogy a székely mivélődési egylet második nagygyűlését e vidék területén és jelesen a székelyföld ezen anyavárosában tarthatja meg. És a második legyen üdvözlése azon hazafi érzetnek s

a székely közérdek iránti buzgalomnak, mely önöket, a székelyföld szülötteinek annyi jelesét és a székelyegylet ügyének annyi meleg barátját és támogatóját, ide egybeseregleni ösztönözte.

Pedig uraim! önöknek e hazafias buzgalma nem új jelenség előttem, mert mióta eszmélni kezdettem, a legmelegebb érdeklődés figyelmével kísérem a székelyföld s különösen Udvarhelyszék közügyeinek menetét, amihez annál több jogot és kötelességet éreztem magamban, mert családi és vérkötelékek fűznek engem e székelyszék területéhez, melynek területén fekszik a jó kenyeres Vargyas, elődeim fészke, kik fegyverrel szolgálták e hazát. És ez észleleteim során örömmel tapasztaltam, hogy az 1848 előtti években is mily élénken élt e t. szék lakosságában és vezérférfiaiban a szabadság és az alkotmányosság jogérzete, s az akkori törvényhatósági élet küzdelmei közt nem egyszer láttam igazolva, amit különben a történelem is feljegyzett, hogy Udvarhelyszék a székelyföldnek nemcsak anyamegyéje volt, de egyszerűsmind politikai vezére.

Ami pedig a távolabbi multat illeti, e szék tanácskozó termének falai nem egyszer hangzottak vissza önök elődeinek megragadó hazafi lelkesedésétől, valahányszor a közügyek érdeke anyagi vagy szellemi támogatásra szorult; s ha e részben a multak kárpitját szellőztetnem szabad, a hazafi érzés kegyeletével kellene megemlékeznem e város és vidékének történelmi képéről, melyek között ott tündöklik e szerény város, mint a székely ispánok és főkapitányok székelő- és mint a székely nemzeti gyűlések főhelye, melyeken századokra kibató törvényeket alkotott a lelkesülten ide gyülekező székely értelmiség. Felhozhatnám, hogy a három nemzet egyesülése után e székelyszék őrizte a székely nemzet pecsétjét, melyen a nemzet politikai egységére diplomatikai alakban fejezte ki magát. Nem hagyhatnám ki e képek sorából az ősz Budvart, melyhez az ősz székely nemzeti életnek annyi kiváló mozgalma és emléke fűződik, melyek közül a legkiválóbb az, hogy itt mondatott ki a székelységnek a keresztény vallásra áttérése. És végül hosszú sorát kellene előadnom azon szívós nemzeti iránynak, mely a letűnt századok bel- és külvivatarai és vészei között szilárdul fentartotta a székelyföld önállását, nemzetiségét, ősi jellegét, közjóra törekvő célzatait a politikai téren úgy, mint a közmivélődés mezején; és ez utóbbi téren meg kellene emlékeznem e város kebelében századok óta virágzó tudományos intézetekről, melyeket legtöbbször egyes hazafiak fenkölt szelleme és áldozatkészsége létesített.

Igen uraim! ha a történelmi multnak és fenéségesnek ezen csoportjait, melyeket csak parányi vázlatban érinthettem meg, képzeletünkben egy egymást megvilágító és kiegészítő képpé állítjuk egybe, igazolva találhatják a feletti örömet, hogy e nagygyűlést a székelyföld e külsőleg szerény, de emlékdus és klasszikus helyén tarthatjuk meg, hol, a székelyföld leirója Orbán Balázs szavaival élve, a székely nemzet multjának elhomályosodott, néhol vérfoltokkal áztatott, itt-ott a dicsőség egy-egy eltévedt sugara által megvilágított tükrébe pillanthatunk lelki szemekkel.

De igazolva találhatják azon kijelentésemet is, hogy önök e mostani ügybuzgalma azért nem lepett meg, mert az elődök e fényes példái után kinek lehet több joga és kötelessége a székelyföldi érdekek támogatása körül, mint önöknek, akiket a letűnt nagyság és régi dicsőség annyi emlékei vesznek körül mindennapi érintkezéseiken?

Mindemellett uraim! és kivált e korban, ahol annyi kényszerítő körülmény, szükség és elemi csapás szab határt a legőszintébb hazafi akarataknak is, fogadják ujabban is egyetünk nevében megtisztelő megjelenésükért a legszivesebb köszönetet!

És most eresszük le a fátyolt a multra, melyen különben oly kegyeletes érzések közt pihen meg az emlékezet, térjünk át a jelenre s e gyűlés alkalmával elmélkedjünk a székelyföld helyzetéről, viszonyairól s az eszmekapcsolat láncszemén veszünk egy pillantást a székelyegylet céljaira.

Nem én vagyok az első, t. közgyűlés, aki állítom, mily változatosan gazdag a kis székelyföld oly kincsekben, miket a természet nyújtott. Vegyük fel csak Udvarhelyszéket — most már megyét — melynek kiterjedése mindössze is alig haladja meg a 47 geogr. mérföldet.

A föld talaja, ha nem is gazdag, mert kevés siksága van, és élükön az ősz Hargitával rengeteg erdők borítják, de már ez erdőségekben is nagy értékű nemzetgazdasági kincs fekszik. A nagy és kis Küküllő és a két Homoród és a Vargyas vize — hogy a kisebbeket ne említsem — mind-megannyi haszonhajtó eszköze a mai iparvilágnak, termékeny völgyek közt futják több ezredéves utjakat. Parajd és Homoród vidékének mérföldekre terjedő sötömege, a szt-keresztbányai, kiruji és fülei vastelepek, a korondi, homoródi, kiruji borvizek, a szombatfalvi Szejké s más számtalan ásványos forrásokban mindmegannyi értékesíthető és hasznalhajtó vagyonnal bír e szék lakossága. Népe erőteljes, munkás és szorgalmas. Itt tehát két leghatalmasabb erő, a természet és az emberi ész és munkás kéz, mint a nemzeti gazdaságat egyik nagyhatalmassága, egyesülten működhetett arra, hogy jóval fejlettebb és kedvezőbb anyagi helyzet keletkezzék, mint aminőnek azt a mindennapi életben jeleztetni halljuk. És ha mindemellett azt észlelhetjük, hogy e sötötelepek gazdasága vajmi keveset lendített a vidék közvagyonosodásán; ha azt tapasztaljuk, hogy e folyamok hatalmas vízerejét csak az őskor formái közt alig-alig érezhető haszonnal tudja kizsákmányolni a nép s inkább csak az áradások vészés oldalairól ismeri, és ha körülnézve minden irányban, azon meggyőződésre kell jönnünk, mily kezdetleges ponton állnak itt ma is, mint a székelyföld egyéb részein, a birtok-, gazdasági, ipar- és kereskedelmi viszonyok, mindezek láttára önkényt felmerül a szemlélőben azon kérdés: vajjon hol keressük e fejletlenség valódi okát? a természetben vagy a lakosságban, vagy a bel- és külviszonyokban? s különösen mi okozza azt, hogy még 1848 és 1861 vagy 1867 óta, tehát a politikai és kulturvilág ezen ránk viradt hajnala óta is alig-alig észrevehető némi fejlődés és haladás a viszonyok összegében és külön-külön is?

Örömet foglalatoskodnám tüzetesebben e kérdéssel, t. nagygyűlés, mert ez okok részletes fejtegetése nem egy szálát nyújthatna azon irányra nézve, melyet jövőre nézt a nemzetgazdaságban követnünk tanácsosnak mutatkoznék; de azt hiszem, egy ilyen elemző taglalás igen messze vezetne e mostani alkalom eredeti céljától. Egyébiránt is egy mélyebb tekintettel a székelyföld és lakosságának történeti multjára, elég világos feleletet nyerhetünk, ha általánosságban hivatkozunk a századokon keresztül folytatott önfentartási küzdelmekre, kül- és belviszonyunkra, elszigeteltségünkre, institúcióink sajátos természetére, némi részben a középkori feudálisizmusra, melyet az erő és hatalom ide is befészkelteni tudott; ezeken kívül az elmúlt századoknak egyebütt is uralgott fejletlenségeire, a különböző felfogásokra és időszerint felmerült eszmeharcok- és áramlatokra,

melyek egyes alakzatait s kölcsönös egymásra hatását egy tudományos bíráló a legtalálhatóbb vonásokban tudná kidomborítani.

De bármi legyen is a valódi ok, ha önmagunknak saját rovására hizelegni nem akarunk, őszintén be kell vallanunk, hogy ha nem is kétségbeejtő, de sok tekintetben fejletlen és kedvezőtlen a jelen anyagi helyzet, s nincs oly viszonya a székelyföld lakosságának, akár mezőgazdaságát, akár mezeti és belrendőrségét, akár forgalmi és iparviszonyait tekintjük, melyen sok átalakítani, helyrehozni, javítani és fejlesztetni való ne volna.

Itt tehát uraim! kivált mióta az 1848-ki és 1867 óta alkotott alkotmányos törvények a mai kor színvonalának megfelelő keretet alkottak országunk bel- és külviszonyai fejlődésének, egy széles tér nyílt meg a törvényhozó testület, a megyei bizottságok, az egyes községek, az egyletek, de igen ám az egyes honpolgárok előtt is, melyen saját elhivatása körében mindenik részt vehet a munkálkodásban, az egyéni és közérdekek fejlesztésében, s általában azon nagy feladat kivívásában, hogy a székelyföld kibontakozzék a mult századok ejtette mederből, fogyatkozásaiából; önmivelés, saját erejének kifejtése és a tudomány vivmányainak is felhasználásával egy oly virágzó országrészszé alakuljon át, melyhez a lakosságot ne csak a mult dicsőség emlékei kössék, hanem egy fokozatosan erősödő belterjes jólét, mely megfelelő jutalmat biztosítson a mezeti gazdaságba vagy iparvállalatba fektetett tőkének és munkának.

És én azt hiszem, bármennyire igyekezzék napjainkban felszínre kerülni a közönyösség saját egyéni bajaink, úgy a közérdekek iránt, de azért naponként jobban közeledünk ahoz, hogy a székelyföld mindenrendű osztálya és lakossága elajátítsa a hazafi kötelességének ezen tudatát, ennek érzetében belássa, hogy az által, ha saját egyéni tehetségeit minél jobban kifejteni igyekezik s minél virágzóbbá teheti saját gazdasági vagy iparviszonyait, nem csak önmagát gyarapítja, hanem szolgálatot teszen a köznek, mert neveli a köz- és nemzeti vagyonosodást; már pedig ez idő szerint ezen sarkallik az egyes államok vagy néptörzsek befolyása, tekintélye és sulya a nemzetközi, úgy mint a társadalmi életben. Sőt még a szabadság is — melyet pedig annyira bálványozunk — a nemzeti és állami közvagyonosodásban leli fel legerősebb támaszát. Évtizedek előtt mondotta volt hazánk nagy fia Széchenyi István, hogy: „csak gazdag nép lehet valódiilag szabad.“

Avagy feltehetni-e a székelyekről — kik évezreden felül szívós kitartással a legutolsó talpálatig megvédték azon földet, melyet őseik elfoglaltak —, hogy az újabb idők komolyan intő szavát meg ne értsék s az előre haladott kor szellemével egybesimulni ne tudnának?

Nem uraim! én e feltevésben nem osztozom, s kezomben a történet könyvével — melyből ki-kki megtanulhatja, hogy a székelység a polgárosodás és a szellemi előhaladás epochális követelményeinek soha utjában nem állott — e feltevést a székelység multja és történeti adatokon épülő önbecsérete nevében ünnepélyesen visszautasítom.

Avagy nem mellettem szól-e — azon ősidőkből, mikor még az ökölharc és a fegyver volt a népjogok egyedüli bírója és intézője — azon századokra kiható jelenet, amikor az ősvallási szertartásaihoz oly szívósan ragaszkodó székelység a keresztény vallás isteni tudománya előtt meghajolt?

Nem a rendezett polgári és társadalmi életre törekvést és haladást jelzik-e az 1505. és 1555-ki törvényalkotások, melyek a Verbőcy hármastörvényét részint megelőzték, részint nyomban követték?

Nyom nélkül tűnt-e el a székelység felett a vallási reformáció a lelkiismeret szabadságának utatnyitó magasztos eszméivel? S habár az értelmi fejlődésnek e századokra kiható jelensége különböző vallásfelekezetekre osztotta e föld lakosságát, nem a legpéldásabb kegyelettel tisztelik-e egymás felekezeti hitét és vallási szertartásait?

És a nemzeti fejedelmek korszakából nem látunk-e elég történelmi adatot arra, hogy bár a székely a hon védelmén kívül egyéb közterhet hordozni nem tartozott, de azért a hazai állapotok és a közérdek egy kívánván, nem egyszer önkéntesen hozzájárult nemzetileg az országos adókhöz és a költségekhez. Nem az önerőn való segédkezés és a mivelődési vágy adott-e lételt a székelyföldi számos nevelő- és tanuló-intézeteknek, melyek egyike itt Udvarhelyt e jeles mondatot viseli köriratán: „per spinas ad rosas“, mintegy jelezve azt, hogy a haladás és fejlődés utja rögös, de jutalmazó.

Vége azon égető lelkesedés, melylyel a székelység az 1848-ki törvényeket fogadta, — a melyek pedig a székely nemzet századokon át fenállott külön álláspontját alapjaiban megingatták — nem a politikai és nemzetgazdasági fejlődés és haladás utáni vágy kiáltó bizonyosága-e?

Igen uraim! a történelemnek e kitörölhetlen vonásai kétségtelenné teszik, hogy a székelyföld lakossága nem csak a haza szeretetét örökölte őseitől, hanem igen az értelmi fejlődés iránti hajlamot és önmunkásságot is, de igen az értelem azon helyes felfogását is, mely a jobb jövő reményében kibékül azon gondolattal, hogy az új idők rendszere szakítást kívánna a mult idők megrögzött házi, gazdasági, vagy közéleti szokásaival. És erre különösen hazánk belviszonyainak jelen átalakulási processzusában kiválóan szükség is van, mert azt mondanom se kell, hogy minden nagyobb jelentőségű reform a nemzetgazdaság vagy társadalmi élet terén is kisebb-nagyobb megrázkódtatást von maga után, itt-amott áldozatot, másutt nagyobb erőfeszítést és tevékenységet követel. E behatásokat a székelyföldön se kerülhetjük el, ha az belső viszonylataiban utolérni akarja az előbbre haladott népeket s minden irányban a mai kor színvonalára akar emelkedni. E törekvést pedig előmozdítani mindnyájunknak egyrészt saját érdekében áll, mert a célszerű ujtás és fejlődés legelső sorban az igyekvőt egyénileg jutalmazza meg a földbirtok, ipar, vagy más vállalat nagyobb jövedelmezése által, de néptörzsünk iránti szempontból hazafi kötelesség is, mert csak ez uton lehet folytatni multjához méltóan a székelyföld és lakossága történetét, különben néhány évtized múlva szomorú valóságként elénekelheti a költő: „Névben él csak, s többé nincs jelen!“

Azonban az egyéni és nemzeti kiváló tulajdonokkal szemben nem csekély aggodalmat gerjeszthet napjainkban a közérdekek iránt észlelhető lanyhaság, hogy ne mondjam közönyösség. Ha őszintén akarunk szólani, ennek okát némileg azon sajátos helyzetben is kereshetjük, melyben a jelen nemzedéknek élnie kell, amidőn ugyszólva félkézzel az új idők által követelt javítások körül tapogatózunk. De azért én azt hiszem, sőt még azon lanyha pártolással szemben is, melyben a székelyegylet a székelyföld némely vidékein részesült, azon meggyőződésben vagyok, hogy e jelenség nem a hazaszeretet vagy a fejlődési törekvés megszűnését jelzi, hanem csak az erők pillanatnyi elszibbadását, elszunnyadását jelenti, vagy más szóval: bonus quandoque dormitat Homerus.

És ezt annál több joggal merem állítani, mert hiszen maga a székelyegylet eszméje is épen a közelebbi években és a székelyföld szülőiteitől és kebeléből származott; célja pedig — a politikai irányt kivéve, melylyel nem foglalkozik — épen azon vezéreszmében központosul, mely már a multnak előbb jelzett történeti fővonásaiban feltalálható. E cél elérésére feladatul tűzte ki magának kizárólag és folytonosan a székelyföld szellemi és anyagi érdekeivel foglalkozni, megismertetni a székelyföldet önmagával mivelődési és nemzetgazdasági tekintetben, kikutatni a fejlődést és haladást hátráltató okokat, eszközöket találni a főbb bajok orvoslására, előkészíteni az eszméket az egy vagy más irányban teendőkre, főleg odahatni, hogy az öntevékenység minél hatalmasabban ébresztésék fel és tartassék fen, közbejárni az érdekek

előmozdításánál azon a ponton, hol az egyéni vagy társulati munkásság szerepe kezdődik, sőt szükség esetén a törvényhozó testület és a kormányzat figyelmét is a vonatkozókra felhívni, s általában figyelemmel kísérni és ereje határáig támogatni az ilyenemű közérdekek nyilvánításait és érvényre jutását.

Ily szerény, de munkára kész őrszemet képez egyetünk a székelyföld mivelődési és közgazdasági érdekei felett. De hogy az egy hatalmas táborra nője ki magát, az a székelyföldi lakosság részvételétől függ.

Egyetünknek e nyilván bevallott, s dicsekvés nélkül legyen mondva, némely eddigelé már el is ért eredményekben fogatosított feladatával szemben nem egytől volt alkalmas hallani azon észrevételt: mi szükség van ezen vagy más ilyen egyletekre? hiszen alkotmányos törvényhozásunk, felelős kormányunk van, rendezve van a törvényhatósági s a községi élet, eligazítanak azok mindent.

Nem célo, t. közgyűlés! kivált ez alkalommal sem eszmeharcba elegyedni, sem a székelyegylet létezését olyan mindennapi kenyérként feltüntetni, mely nélkül a székelyföld lakossága fen nem állhatna, s az egyéni vagy társulati munkásság terén a legüdvösebb eredményeket ki né fejthetné. Hanem azért szabad legyen e valósággal felmerült észrevételekre megjegyzést tennem.

E kiindulási szempont szerintem már politikailag téves, mert nemcsak nyilván ellenkezik a parlamentáris és alkotmányos élet főirányával és attribútumaival, sőt épen azon irányeszmét alapítaná meg, amit a centralizáló és önkényuralkodók követni szoktak, hogy t. i. az állam mindenben minden, vagy amint szokták mondani: az állam én vagyok. De ezt, mint politikai érvet mellőzöm, hanem az önmivelődés és nemzetgazdaság érdekeit véve tekintetbe, nézetem szerint nagy csalódás lenne azt hinni, hogy ha már a parlamentáris és alkotmányos élet e felsőbb és alsóbb közegeit birni szerencsénk van, ezek a belső átalakítás nagy munkáját minden ízében keresztül vihetnék, s az egyeseknek e feladat megoldása nagy munkájánál csak néma nézőkként kellene szerepelniök. Ellenkezőleg igazat adok Channingnek, aki nem csak nagyhirű lelkész, de egyszersmind politikai és társadalmi reformátor is volt. Ő rosznak tartja azon elméletet, mely szerint az államnak kellene átalakítani a társadalmat. Az állam szerinte csak arra való, hogy biztosítsa az embereket, hogy társaságban élhessenek és közösen munkálhassanak a közös anyagi jólétre. A társadalom előhaladása a bennünk levő munkaerőtől és nem az államtól függ.

Tehát a nagy reformátor is a fősulyt az önerőre és önmunkásságra fekteti. Mihez még csak azt adom: nem célo tagadásba venni, hogy a törvények, ha azok kivált nem oly idegen népektől, melyekkel nincsenek közös érzéseink, kölcsönöztek, hanem, amint ismét Channing mondja, a népek nemzeti jellemével megegyeznek, a népek multját a jövővel célszerűen összekötik, ne lennének képesek önmagokra is ösztönözni és fejteni az önmunkásságot, de azért azon ponttól, hol a törvény betűje végződik, annak megtestesüléseig, vagyis azon kedvező állapot bekövetkezéseig, mely a törvényhozó szeme előtt lebegett, egy véghetetlen nagy tér van és ennek áthidalásában az egyéni munkásság és egyesületi szövetkezés jelentékeny részt vehet.

Ami pedig az egyesek kitartása, s a társulatok szövetkezése által még hatályosabbá váló önmunkásság eredményeit illeti, — ahelyett, hogy más példákhoz folyamodnám — engedjék meg uraim, hogy Macaulay Anglia történetéből idézzek egy szakaszt. Anglia fejlődéséről ő ezeket mondja, azon állapotot rajzolva, midőn a korona II. Károlyról testvérére szállott: „Minden tapasztalati tudományban van némi tökélyesedési irány. Minden emberi lényben megvan a vágy javítani saját állapotán. E két elem, nagy közcsapások és rosz intézmények akadályozása mellett is gyakran elég

volt gyorsan előbbre vinni a polgáriassodást. Se közönséges szerencsétlenség, se általában a rosz kormányzat nem teszen annyit valamely nemzet romlására, mint a természeti tudományok folytonos előhaladása, s az egyes emberek folytonos önjavítási törekvése tesz valamely nemzet jólétére. Sokszor tapasztalák, hogy tékozló kiadás, súlyos adó, a kereskedés fonák megszorítása, vesztegetett ítélőszékek, szerencsétlen háboruk, pártütések, üldözések, tűzveszély és vizár nem voltak képesek valamely fővárost oly hamar elpusztítani, mint magán polgárok iparkodásai képesek voltak teremteni. Könnyű megmutatni, hogy hazánkban a nemzeti vagyon, legalább hat századon át, majdnem szakadatlanul növekedésben volt, hogy a Tudorok alatt nagyobb volt, mint a Plantagenetek alatt; a Stuartok alatt nagyobb, mint a Tudorok alatt; hogy a visszaállítás idején, csaták, ostromok és kobzások dacára nagyobb volt, mint az nap, mikor a hosszú parlament egybegyűlt; hogy II-ik Károly halálakor, minden rosz kormányzás, kicsapongás, közbukás, hét költséges és szerencsétlen háboru, tűzvész, döghalál dacára, nagyobb volt, mint a visszaállítás napján. Ez emelkedések sok időszakon át tartván, végre a XVIII. század közepe táján csodásan gyorsá lett s a XIX. század folytán rohanó sebességgel haladt előre.

Részint földrajzi, részint erkölcsi helyzetünk következtében több nemzedéken át, mentve voltunk azon roszaktól, a melyek másutt az ipar törekvéseit gátolták s gyümölcseit semmivé tették. Mig a száraz minden része, Moszkovától Lisszabonig, véres és pusztító háboruk színhelye volt, Anglia nem látott ellenséges zászlót, hacsak mint djadaljelt nem. Mig körülünk forradalom foglalt helyet mindenütt, kormányunk sohasem forgattott fel erőszakkal. Szigetünkön száz év alatt nem volt olyan jelentőségű zendülés, amelyet felkelésnek lehetett mondani. A törvényt se népdüh, se királyi zsarnokság nem taposta. Szent volt a közhitel. Szepőlten az igazságszolgáltatás. Még oly időkben is, amelyeket az angol méltán mondhatott rosz időknek, olyan mértékben élveztek a polgári és vallási szabadságot, amelylyel a világ bármely nemzete bőven beérte volna. Mindenki teljes bizalmat érzett, hogy az állam oltalmazza őt birtokában, amit szorgalma szerzett, vagy önmegtágadása megtakarított. A béke és szabadság jótékony befolyása alatt virágzott a tudomány s gyakorlati célokra addig nem ismert mértékben alkalmaztatott. Minek következtében olyan változás történt hazánkban, amelyhez hasonlót nem találunk az óvilág történetében.

Ha valamely bűvös mesterséggel szemek elé varázsolhatnók Angliát, amint 1685-ben volt, száz közül egy vidékre, vagy tizezer közül egy épületre alig ismernénk. A falusi birtokos nem ismerné meg saját földet. A városi lakos nem ismerne saját utcájára. Minden megváltozott, a természet nagy alakjain, s az emberi mesterség néhány tömeges és állandó művein kívül. Megtalálnók Inowdant és Windermeret, a Cheddar sziklakat és Beachy Headet. Lelnék itt-amott egy normán egyházat, avagy egy várat, mely a rózsák harcairól tesz tanúságot. De gyér kivételekkel minden idegennek látszanék előttünk. Sok ezer négyszög mérföld, hol most gazdag buzaföld vagy rét van zöld mesgyékkal kerítve s falukkal és kellemes mezei lakokkal rakva, úgy tűnnék fel előttünk, mint hangás, kopár föld s vad récéknek engedett posvány. Fakunyhókat látnánk, kákával fedve, a hol most műiparos városokat és tengeri kikötőket látunk, amelyeknek hire a világ legtávolabb részéig terjed. Maga a főváros oly kis térre zsugorodnék össze, mely nem igen haladná felül azon külvárost, amely jelenleg a Temze déli partján fekszik.

Távol van tőlem, t. nagygyűlés! hogy saját viszonyainkat Anglia, e boldog szigetországival egybehasonlitsam s a Macaulay által rajzolt képekből vont következtetésekre támaszkodva, tanvádat emeljek magunk ellen, vagy azon kérdést

kivánnám felállítani, hogy ha e nagyszerű fejlődés ott megtörténhetett, miért nem részesülhettünk mi is az önmunkásság nagy áldásában? mert be kell látnom a véghetetlen nagy különbséget, mely e két ország geográfiai fekvésében, ó- és újabbkori institúcióiban, társadalmi és történeti multjában, s egyáltalában minden viszonyaiban velünk szemben létezik. Nem is ily célból hoztam fel ezeket, hanem csak rá akartam mutatni, hogy ez óriási fejlődésnek is egyik főokát természetesen jó törvények s egyéb kedvező behatások egybetalálkozása mellett, tagadhatatlanul az önmunkásság és az önerőn való fejlődésre törekvés képezi, mely a felolvasott szakasz által kiemelt egyes vonásokon veres vonalként húzódik át. S ez azon iránypont, melyre a legnagyobb súlyt fektetem. S ha szabad a költészet terén kívül is a kicsinyt a nagygyal összehasonlítani, ez azon fogalom, melyre egyetünk eredetét is visszavinni lehet, azon feltevés kíséretében, hogy erőnk parányiságához képest mi is egyengethetjük az átalakulás útját, szaporíthatjuk az önfejlődés eszközeit, de mindenesetre csak úgy, ha e törekvésünk fajszerűlteink között méltó viszhangra talál.

De akár létezzék az egyet, akár ne: azt, hogy a székelyföld lakossága minél nagyobb erőt fejtsen ki az önmivelődés és a haladás terén, a székelyföldi lakosság jövője érdekében is óhajtanunk kell. És ez állításom bebizonyításáért már nem megyek a tengeren tulra, mert megkapom a vezéreszmét és a főbizonyítékot erre saját hazánk politikai lexikonában is. Azt mondta hazánk bölcse, a nagy Deák Ferenc: „csak az veszítheti el jogát, ki azt feladta.“ De kérdem uraim! nincse meg ezen mondat alapeszméje? az erkölcsi világ azon másik példabeszédében is: „amely nép önmagát elhagyja, megérdemli, ha elbukik és a semmiségbe vesz.“

De ne folytassuk tovább. Az idő is gazdálkodásra int. Hanem fűzzük tovább elmélkedéseinket, e magasztos vezéreszme behatása alatt önmagunkba, a székelyföld anyagi és szellemi érdekei fejlesztéséről s az arra alkalmas eszközökről. Egyetünk — alapszabályaink korlátai közt — a legbuzgóbb munkások közt fogja találni minden hazafi, minden gondolkozó fő és fejlődésre törekvő birtokos, iparos, kereskedő vagy nevelési osztálya a székelyföldnek.

Ha pedig e jelenlegi ünnepélyünk némi érdekeltséget kelthetett a közérdekeink iránti figyelemre és közmunkálásra, ne legyen az a szokott szalmatűz, hanem vigyük által nemes felgerjedésünket az életre, a gyakorlati tere; mert ezt cselekedve, erkölcsi erőt kölcsönöztünk s egy állandó emléket is emeltünk ezen mostani közgyűlésnek is, melyet van szerencsém megnyitottnak kijelenteni.

KÜLÖNFÉLÉK.

* Fejedelmi pohárköszöntő. Uralkodónk születésnapján az orosz főhadiszálláson levő osztrák-magyar tisztek a cári asztalhoz voltak meghíva. A cár br. Berchtoldsheimhoz fordulva, e felköszöntést mondá: „Poharat emelek ő Felségére, barátomra és testvéremre: Ferenc József császárra. Óhajtom és remélem, hogy a barátságos egyetértés Ausztria-Magyarország s Oroszország közt állandóan fentartva maradjon.“ Élénk hurrah-kiáltások közt intonálták erre az osztrák néphymnuszt.

— Gróf Andrassy külügyminiszter egy diplomatának, aki közelebből politikája után tudakozódott, e három szóval felelt: „Keine Dummheiten machen.“

— Háboruhirek. A Sipka-szorosban aug. 21-től 27-én estig, tehát hét nap és ugyanannyi éjen át folyt harcokról vannak híreink. Az elfoglalás híre hivatalosan nincs még megerősítve, magánhírek szerint azonban a törökök már elfoglalták volna. — Plevna körül minden pillanatban várják a világ egyik rettenetes ütközését. — Kiszáiban Karsz körül aug. 25-én ismét diadalmasan küzdöttek a törökök. — Szerbia és Románia hadi akcióját már bizonyosnak tekintik. Szerbia már meg is kapta az egy millió segélypénzt. Klodován keresztül szállították Belgrádba.

— Angolországban társaság alakult, mely az oroszokkal szemben erősebb érdekvédelemre sarkalja Anglia kormányát, s helyeslőn a magyaroknak népgyűléseken és sajtóban nyilvánuló magatartását, üdvözlését küldi nemzetünknek.

— Bizonyos Nachtnebel és Zoller a bécsi arsenálnak az Uchatius-ágyukra vonatkozó titkait az oroszoknak elárulni szándékozván: lépre kerültek s most már jó helyen vannak.

